

HONGGUO DE CIXIU

中国的刺绣

杨洁 编著

中华国粹丛书

中国的 刺绣

Zhōngguó de cìxiù

杨洁 编著

少年儿童出版社

·中华国粹丛书·

中国的刺绣

杨 洁 编著

白庚和 插图

成 立

钱 江 装帧

责任编辑 张玉英 美术编辑 钱 江

责任校对 王 曙 技术编辑 王竹清

少年儿童出版社出版发行

上海延安西路 1538 号

邮政编码 200052

全国新华书店经销

上海市印刷四厂排版

上海市印刷十二厂印刷

开本 787 × 1092 1/32

印张 4.625

字数 90,000

1998 年 7 月第 1 版

1998 年 7 月第 1 次印刷

印数 1 - 21,000

ISBN 7 - 5324 - 3520 - X/I · 1491(儿) 定价: 5.00 元

- 1 苏绣
- 3 女红刺绣替文身
- 6 湘绣
- 8 蝴蝶柳的巧手
- 11 蜀绣
- 12 芙蓉仙子下凡来
- 18 粤绣
- 20 姑嫂寻梅
- 23 顾绣
- 24 三小姐择夫
- 28 京绣
- 29 巧姑娘绣蟋蟀

- 34 鲁绣
- 35 绣娘治恶人
- 40 瓯绣
- 41 被面上的金凤凰
- 44 绒绣
- 45 模良和花妮
- 51 珠绣
- 52 慈禧太后的珠绣御衣
- 57 挑花
- 58 一车绣花鞋
- 64 补花
- 65 兰儿智绣补花
- 70 缙丝
- 72 荷花仙子织新丝
- 77 蜀锦
- 78 诸葛丞相使良策
- 82 云锦
- 84 七仙女招手织云锦
- 89 宋锦
- 91 仙鹤织锦
- 95 织金锦
- 96 小伙子巧织纺织娘
- 102 壮锦
- 104 一幅壮锦

- 109 蜡染
- 111 蜡染的美丽传说
- 114 夹染
- 115 喜鹊闹梅
- 119 扎染
- 121 鹿仙子的扎染技法
- 125 葛布
- 126 勾践的十万匹葛布
- 130 蓝印花布
- 132 葛、梅二匠染蓝奇遇
- 135 地毯
- 137 编织幸福生活

sū xiù
苏 绣

sū xiù shì Zhōngguó sì dà míng xiù zhī yī gù míng sī yì shì zhǐ
苏绣,是中国四大名绣之一,顾名思义是指
Jiāng sū dì qū yǐ Sū zhōu wéi zhōng xīn liú xíng de cì xiù yì shù
江苏地区以苏州为中心流行的刺绣艺术。

sū xiù lì shǐ yǒu jiǔ yuǎn yuǎn liú cháng zǎo zài Chūn qiū Zhànguó
苏绣历史悠久,源远流长。早在春秋战国
shí qī sū xiù yǐ jīng chū xiàn jīng guò qiān bǎi nián de fā zhǎn yǎn biàn zài
时期苏绣已经出现,经过千百年的发展演变,在
tú àn zhēn fǎ sè cǎi yuán liào děng fāng miàn xíng chéng dú shù yī zhì
图案、针法、色彩、原料等方面形成独树一帜
de fēng gé
的风格。

sū xiù de zhǔ yào tè
苏绣的主要特
sè shì zhēn fǎ duō biàn gòu
色是针法多变,构
tú xǐ liàn tú àn xiù lì
图洗练,图案秀丽,
sè cǎi dàn yǎ sū xiù gōng
色彩淡雅。苏绣工

· 中国的刺绣 ·

yì jiǎng jiū qí guāng zhí yún bó shùn mì bù yǐ huá lì duī qì
艺讲究“齐、光、直、匀、薄、顺、密”，不以华丽堆砌
qǔ shèng chóng shàng sù yǎ dé tǐ
取胜，崇尚素雅得体。

sū xiù de jué huó shì pī sī pīn sè bǎ gè zhǒng yán sè de sī
苏绣的绝活是“劈丝拼色”，把各种颜色的丝
xiàn pī chéng xì gǔ zài xiāng hù jiǎo hé qì lái xiù shàng huà miàn zhè
线劈成细股，再相互绞合起来，绣上画面。这
zhǒng gōng yì shǐ xiù pǐn de sè cǎi bù jīn céng cì fēng fù ér qiè guò dù
种工艺使绣品的色彩不仅层次丰富，而且过渡
zì rán
自然。

shuāng miàn xiù shì sū xiù de yòu yí tè sè Sòng dài yǐ chū xiàn
双面绣是苏绣的又一特色，宋代已出现，
jiàn guó yǐ hòu huā sè pǐn zhǒng bù duàn fān xīn jiā zuò dié chū rú jīn
建国以后花色品种不断翻新，佳作迭出，如“金
yú mǔ dàn shuāng māo tú xíng xiàng shēng dòng xì nì huó
鱼”、“牡丹”、“双猫图”，形象生动，细腻活
pō
泼。

sū xiù yóu rú àn xiāng fú dòng de méi huā yǐ jīng zhì de gōng yì
苏绣，犹如暗香浮动的梅花，以精致的工艺、
diǎn yǎ de fēng yùn hé qīng xīn de qì zhì ràng rén xīn chí shén wǎng
典雅的风韵和清新的气质，让人心驰神往。

Nǚ gōng cì xiù tì wénshēn
女红刺绣替文身

hěn jiǔ hěn jiǔ yǐ qián yǒu yì nián Jiāngnán dì qū bào yǔ bú duàn
很久很久以前,有一年,江南地区暴雨不断,
zào chéng hé shuǐ měng zhǎng fàn làn chéng zāi bù jǐn chōng huǐ le liáng
造成河水猛涨,泛滥成灾,不仅冲毁了良
tián ér qiě yān mò le mín zhái Dōng Hǎi è lóng yě chèn jī dǎo luàn sān
田,而且淹没了民宅。东海恶龙也趁机捣乱,三
tiān liǎng tóu xīng fēng zuò làng nòng de bǎi xìng men kǔ bù kān yán
天两头兴风作浪,弄得百姓们苦不堪言。

yí gè jiào Shuǐ shēng de xiǎo huǒ zi kàn dào jiā xiāng fù lǎo de bēi
一个叫水生的小伙子,看到家乡父老的悲
cǎn jìng yù xīn lǐ jiāo jí wàn fēn jué dìng yào zhǎo dào zhì shuǐ dòu lóng de
惨境遇,心里焦急万分,决定要找到治水斗龙的
bàn fǎ tā míng sī kǔ xiǎng le qī tiān qī yè héng xīa xīn yào shēn rù
办法。他冥思苦想了七天七夜,横下心要深入
lóng tán yǔ jiǎo lóng bó dòu
龙潭,与蛟龙搏斗。

cūn mín zhī dào le Shuǐ shēng de xiǎng fǎ fēn fēn qián lái wèi tā jiàn
村民知道了水生的想法,纷纷前来为他饯
xíng Shuǐ shēng sān kāi le fà jì yòng jiǎn dāo bǎ tóu fà jiǎn duǎn jiě kāi
行。水生散开了发髻,用剪刀把头发剪短,解开
le yī fu yòng yín zhēn zài gē bo shàng cì lòu tú wén xiān xuè cóng zhēn
了衣服,用银针在胳膊上刺镂图纹,鲜血从针
cì chù shèn chū yì tiáo wēi měng de jiǎo lóng wén zài le Shuǐ shēng de shēn
刺处渗出,一条威猛的蛟龙文在了水生的身

· 中国的刺绣 ·

shang zhǔnbèi jiù xù hòu Shuǐshēng cí bié cūnmín dài zhe yì bǎ bǐ
上。准备就绪后，水生辞别村民，带着一把匕
shǒu yuè rù xiōngyǒngfāngǔn de hé zhōng
首，跃入汹涌翻滚的河中。

zhōngwǔshí fēn Lóngwáng yòuzhào lì chū lái sāorǎo bǎixìng zhǐ
中午时分，龙王又照例出来骚扰百姓，只
jiàn yí gè duǎn fà qí jiān de nán zǐ xiàng tā fèn lì kào jìn Lóngwáng xīn
见一个短发齐肩的男子向它奋力靠近。龙王心
xiǎng zhè yòu shì sòng shàng mén de měi cān shuí zhī còu jìn xì kàn nà
想，这又是送上门的美餐。谁知凑近细看，那
sì hu yòu bú shì rén hǎo xiàng yě shì jiǎo lóng zhèng dài Lóngwáng xīn
似乎又不是人，好像也是蛟龙，正待龙王心
shēng yóu yù zhǐ jī nà sì rén rú lóng de dōng xī yǐ jīng dào le gēn qián
生犹豫之际，那似人如龙的东西已经到了跟前，
hán guāng yì shǎn Lóngwáng jué de shēn shàng bèi shén me cì le yí xià
寒光一闪，龙王觉得身上被什么刺了一下，
jīng huāng shī cuò jí jí yuè chū hé lái téng jià hēi yún táo huí Dōng Hǎi
惊慌失措，急急跃出河来，腾驾黑云，逃回东海。

nà ràng Lóngwáng shòu shāng de zhèng shì Shuǐshēng tā zhōng yú
那让龙王受伤的正是水生，他终于
bǎ è lóng xià pǎo le bǎixìng men xìng gāo cǎi liè de yíng huí Shuǐshēng
把恶龙吓跑了。百姓们兴高采烈地迎回水生。
dà jiā dōu kuā zàn Shuǐshēng cōng míng bǎ jiǎo lóng wén cì zài shēn shàng
大家都夸赞水生聪明，把蛟龙文刺在身上，
jìng rán kě yǐ zhì fú xià tuì è lóng cóng cǐ Jiāng nán dì qū biàn yǒu le
竟然可以制服吓退恶龙。从此，江南地区便有了
duàn fà wén shēn de xí sú hòu lái yí wèi míng jiào nǚ gōng de gū
“断发文身”的习俗。后来，一位名叫女红的姑

niang bù rěn xīn jiàn dào wén shēn shǐ rén shòu pí ròu zhī kǔ yì tiān tā zài
 娘,不忍心见到文身使人受皮肉之苦,一天,她在
 jiā zhōng zuò zhēn xiàn huó er shí líng jī yí dòng jì shàng xīn tóu nán
 家中做针线活儿时,灵机一动,计上心头,难
 dào bù kě yǐ jiāng wén shēn de tú àn zhēn cì zài yī fu shàng ma yú
 道不可以将文身的图案针刺在衣服上吗?于
 shì tā kāi shǐ máng qǐ lái bǎ xiù xiàn rǎn sè bǎ tú àn miáo zài yī fu
 是,她开始忙起来,把绣线染色,把图案描在衣服
 shàng yè yǐ jì rì de xiù qǐ lái zhōng yú bǎ yī jiàn wǔ cǎi bān lán de
 上,夜以继日地绣起来,终于把一件五彩斑斓的
 tú wén yī fu xiù hǎo le tā gāo xìng de bǎ zì jǐ de xiù yī ná chū qu
 图纹衣服绣好了。她高兴地把自己的绣衣拿出去,
 gào su cūn mǐn men bú bì qù wén shēn zhǐ yào xiù yī jiù kě yǐ dài tì
 告诉村民们不必去文身,只要绣衣就可以代替。

dà jiā tīng le gū niang de huà qǐ chū bù yǐ wéi rán dàn yí kàn dào
 大家听了姑娘的话,起初不以为然,但一看到
 tā de xiù yī nà xǔ xǔ rú shēng de měng shòu bǐ qǐ cì zài shēn shàng
 她的绣衣,那栩栩如生的猛兽,比起刺在身上
 de tú wén gèng bī zhēn gèng shén qì biàn bù yóu zàn tàn qǐ lái zài xiǎng
 的图纹更逼真、更神气,便不由赞叹起来,再想
 dào bù bì rěn tòng wén shēn biàn xīn rán cǎi nà le gū niang de zhǔ yì
 到不必忍痛文身,便欣然采纳了姑娘的主意。

cóng nà shí qǐ jiāng nán dì qū de rén men kāi shǐ yòng cì xiù dài tì
 从那时起,江南地区的人们开始用刺绣代替
 wén shēn nà wèi gū niang de míng zì nǚ gōng yě chéng le duì cì xiù
 文身,那位姑娘的名字“女红”,也成了对刺绣
 de fàn chēng
 的泛称。

xiāng

湘

xiù

绣

xiāngxiù shì wǒguó yì zhǒng lì shǐ yǒu jiǔ de mǐnjiān cì xiù tā
湘绣,是我国一种历史悠久的民间刺绣,它
qǐ yuán yú Húnán Chángshā Níngxiāngděng dì
起源于湖南长沙、宁乡等地。

zì Qín Hàn yǐ lái xiāng xiù kāi shǐ zài mǐnjiān guǎng fàn de liú
自秦汉以来,湘绣开始在民间广泛地流

chuán zhú bù de fā zhǎn qǐ
传,逐步地发展起
lai xíngchéng le dú tè de yì
来,形成了独特的艺
shù fēng gé
术风格。

xiāng xiù de zhǔ yào tè
湘绣的主要特

sè shì pǔ shí wú huá yōu měi
色是朴实无华,优美
juàn yǒng tā fù yú xiě shí
隽永。它富于写实,
dàn yòu bù jū ní yú chuán
但又不拘泥于传

tǒng shè sè xiānmíng dàn yòu bù shǐ rén gǎn dào tū wù zhēn fǎ duō biàn
统;设色鲜明,但又不使人感到突兀;针法多变,
chú biàn zhēn xiù wài hái yǒu chān zhēn yóu zhēn máo zhēn gǔn zhēn
除辫针绣外,还有掺针、游针、毛针、滚针、
wǎng zhēn jiāo chā zhēn děng jǐ shí zhǒng zhēn fǎ miàn duì zhè me fán duō
网针、交叉针等几十种针法。面对这么繁多
de zhēn fǎ xiāng xiù gāo shǒu wǎng wǎng néng gòu yīn wù shī zhēn gēn
的针法,湘绣高手往往能够“因物施针”,根
jù bù tóng de tí cái hé duì xiàng líng huó de xuǎn zé zhēn fǎ hé xiàn sè
据不同的题材和对象,灵活地选择针法和线色。

zhòng shì xiù gǎo de shè jì shì xiāng xiù de yòu yí tè sè zì
重视绣稿的设计,是湘绣的又一特色。自
xiāng xiù de fā zhǎn cóng shí yòng xiàng xīn shàng zhuǎn guī xiù gǎo de dì
湘绣的发展从实用向欣赏转轨,绣稿的地
wèi rì yì tū chū zhuān yè huà jiā kāi shǐ shè zú xiāng xiù huà gǎo de shè
位日益突出。专业画家开始涉足湘绣画稿的设
jì wèi zhè yì gǔ lǎo de mín jiāngōng yì zhù rù le xīn xiān de xuè yè gù
计,为这一古老的民间工艺注入了新鲜的血液,故
ér xiāng xiù de gòu tú jiè jiàn le guó huà de cháng chu shī zi lǎo hǔ
而湘绣的构图借鉴了国画的长处。狮子、老虎、
sōng shǔ shì xiāng xiù de chuán tǒng tí cái
松鼠是湘绣的传统题材。

xiāng xiù gōng yì yǐ zhēn dài bǐ yǐ xiàn dài sè yǎ sù gòng
湘绣工艺,以针代笔,以线代色,雅俗共
shǎng
赏。

hú dié Liǔ de qiǎoshǒu
蝴蝶柳的巧手

xiāngchuán gǔ dài Chángshā dì qū yǒu gè nóng fù jiào Liǔ Mǐn gū
相 传 古 代，长 沙 地 区 有 个 农 妇 叫 柳 敏 姑。
tā xīn líng shǒu qiǎo shàn cháng xiù hú dié běn lái shì yí gè píng píng cháng
她 心 灵 手 巧，擅 长 绣 蝴 蝶，本 来 是 一 个 平 平 常
cháng de wéi dōu yí shuāng pǔ pǔ tōng tōng de bù xié zhǐ yào jīng tā xiù
常 的 围 兜，一 双 普 普 通 通 的 布 鞋，只 要 经 她 绣
shàng liǎng zhī hú dié jiù huì biàn de xuàn lì duó mù tiān sè bù shǎo yīn
上 两 只 蝴 蝶，就 会 变 得 绚 丽 夺 目，添 色 不 少。因
cǐ qǐng tā xiù huā de rén zǒng shì hěnduō
此，请 她 绣 花 的 人 总 是 很 多。

yǒu yí cì dāng dì de yí wèi cái zhǔ yào zuò liù shí dà shòu yě bǎ
有 一 次，当 地 的 一 位 财 主 要 做 六 十 大 寿，也 把
Liǔ Mǐn gū qǐng dào jiā lǐ yào tā zài yí chuáng mò lǜ duàn bèi miàn shàng
柳 敏 姑 请 到 家 里，要 她 在 一 床 墨 绿 缎 被 面 上
xiù yí fú bǎi dié tú Liǔ Mǐn gū huā le liù liù sān bǎi liù shí tiān áo le
绣 一 幅 百 蝶 图。柳 敏 姑 花 了 六 六 三 百 六 十 天，熬 了
qī qī sì shí jiǔ jīn dēng yóu yòng le jiǔ jiǔ bā shí yī zhī sī xiàn cái bǎ
七 七 四 十 九 斤 灯 油，用 了 九 九 八 十 一 支 丝 线，才 把
zhè chuáng bǎi dié bèi miàn xiù chéng zhàng fáng xiān sheng zǒu jìn xiù fáng
这 床 百 蝶 被 面 绣 成。账 房 先 生 走 进 绣 房，
qǔ zǒu le bèi miàn gěi cái zhǔ sòng qu
取 走 了 被 面，给 财 主 送 去。

sì gè yā huan bǎ bǎi dié bèi miàn zhǎn kāi yí gè qiān zhe yí zhī bèi
四 个 丫 鬟 把 百 蝶 被 面 展 开，一 个 牵 着 一 只 被

jiǎo cái zhu fū fù còu jìn xì kàn nà fǎng fú bú shì yì tiáo xiù huā bèi
角,财主夫妇凑近细看,那仿佛不是一条绣花被
miàn ér shì wúshù cǎi dié zài wàn zǐ qiān hóng de huā cóng zhōng fēi wǔ
面,而是无数彩蝶,在万紫千红的花丛中飞舞,
qiān zī bǎi tài qiáo nà yì zhī shì zhèn chì yù fēi de fèng dié zhè yì zhī
千姿百态。瞧,那一只只是振翅欲飞的凤蝶;这一只
shì hān shuì huā rǔ de yù hú dié hái yǒu bào bān dié lán chì dié cái
是酣睡花蕊的玉蝴蝶;还有豹斑蝶、蓝翅蝶……财
zhukàn de yǎn jīng fā zhí mí mí hū hū tū rán cái zhu tài tai zài páng
主看得眼睛发直、迷迷糊糊,突然,财主太太在旁
shuō huà le lǎo ye zhè shì nín dà shòu de yòng pǐn nín shǔ shu bǎi dié
说话了:“老爷,这是您大寿的用品,您数数,百蝶
tú duì shù ma
图对数吗?”

cái zhū tīng le fū ren de huà cái huǎng guò shén lai kāi shǐ yòng shǒu
财主听了夫人的话,才缓过神来,开始用手
zài bèi miàn shàng diǎn shù kě shǔ guo lai shì jiǔ shí jiǔ zhī shǔ guo qu hái
在被面上点数,可数过来是九十九只,数过去还
shì jiǔ shí jiǔ zhī tā yǐ wéi zì jǐ lǎo yǎn hūn huā kàn bu qīng chu yào
是九十九只。他以为自己老眼昏花,看不清楚,要
tài tai zài shǔ tài tai shǔ lai shǔ qu hái shì jiǔ shí jiǔ zhī zhè kě bǎ
太太再数。太太数来数去,还是九十九只。这可把
tā men qì huài le jí jí pài rén bǎ liǔ mǐn gū zhāo lai dāng miàn zhì wèn
他们气坏了,急急派人把柳敏姑找来当面质问。

liǔ mǐn gū cóng zuǒ biān shǔ lai zhǐ yǒu jiǔ shí jiǔ zhī yòu cóng yòu
柳敏姑从左边数来,只有九十九只,又从右
biān shǔ qu hái shì zhǐ yǒu jiǔ shí jiǔ zhī zhè kě bǎ tā nòng hú tu le
边数去,还是只有九十九只。这可把她弄糊涂了,

· 中国的刺绣 ·

zì jǐ míngmíngxiù le yì bǎi zhī hú dié hái yǒu yì zhī dào dǐ shàng nǎ qù le tā zài fáng lǐ sì chù zhāng wàng cái zhǔ yí kàn zhí duò jiǎo cóng bí kǒng lǐ hēng chū yì shēng nǐ xiù shǎo le yì zhī hú dié nán dào hái fēi jìn wǒ de fáng jiān le ma
自己明明绣了一百只蝴蝶,还有一只到底上哪去了?她在房里四处张望,财主一看,直跺脚,从鼻孔里哼出一声:“你绣少了一只蝴蝶,难道还飞进我的房间了吗?”

zhè shí yí gè yā huan zài hóng mù huā jià páng jīng jiào qǐ lái zhè pén huā shàng yǒu yì zhī hú dié dà jiā dōu cháo nà kàn qù kě bú shì yǒu yì zhī bái fěn dié zhèng wén xiāng pū huā ne liǔ mǐn gū zǒu jìn qīng qīng zhuō zhù hú dié xì kàn guǒ rán yǔ zì jǐ xiù de fěn dié yī mú yī yàng biàn shuō lǎo ye zhè shì wǒ xiù de lǎo ye xié shì zhe liǔ mǐn gū tā biē nà zhī fěn dié wǎng bèi miàn shàng yí fàng nà hú dié jìng bú dòng le zhè huí bèi miàn shàng kě zhēn shì bǎi dié qí fēi le zài chǎng de rén zàn tàn bù yǐ dōu shuō liǔ mǐn gū bǎ hú dié xiù huó le
这时,一个丫鬟在红木花架旁惊叫起来:“这盆花上有一只蝴蝶!”大家都朝那看去,可不是,有一只白粉蝶正闻香扑花呢。柳敏姑走近,轻轻捉住蝴蝶细看,果然与自己绣的粉蝶一模一样,便说:“老爷,这是我绣的。”老爷斜视着柳敏姑。她把那只粉蝶往被面上一放,那蝴蝶竟不动了,这回,被面上可真是百蝶齐飞了。在场的人赞叹不已,都说:“柳敏姑把蝴蝶绣活了。”

cóng cǐ qǐng liǔ mǐn gū xiù huā de rén gèng duō le dà jiā qīn qiè de chēng tā wéi hú dié liǔ
从此,请柳敏姑绣花的人更多了,大家亲切地称她为“蝴蝶柳”。

shǔ

蜀

xiù

绣

shǔxiù yòuchēngchuānxiù shì yǐ Sì chuānChéng dū wéizhōngxīn
蜀绣,又称川绣,是以四川成都为中心
de yì zhǒng dì fāng cì xiù tā hé sū xiù xiāng xiù yuè xiù bìng chēng
的一种地方刺绣,它和苏绣、湘绣、粤绣并称
Zhōngguó sì dà míng xiù
中国“四大名绣”。

shǔxiù de lì shǐ yǒu jiǔ Xī Hàn wén xué jiā Yáng Xióng céng xiě shī
蜀绣的历史悠久,西汉文学家扬雄曾写诗
sòng yǒng shǔ xiù jīng guò suì yuè de jī diàn shǔ xiù yù jiā xiǎn lù chū dú
颂咏蜀绣。经过岁月的积淀,蜀绣愈加显露出独
tè de yì shù guāng cǎi bèi yù wéi Shǔ zhōng zhī bǎo
特的艺术光彩,被誉为蜀中之宝。

